

ชีวิต ความคิด และงานของนอร์เบิร์ต เอเลียส*

(Norbert Elias)

กาญจนา แก้วเทพ

คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติทางการศึกษา

นอร์เบิร์ต เอเลียส เกิดในปีค.ศ.1897 ที่ Breslau เมืองเล็กๆทางตะวันออกเฉียงของเยอรมัน ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เข้ารับราชการทหารในกองทัพเยอรมัน หลังจากสงครามสงบ ก็เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัย Breslau ศึกษาด้านแพทย ปรัชญา และจิตวิทยา ในระหว่างนี้ได้ไปนั่งฟังคำบรรยายที่มหาวิทยาลัย Freiburg และ Heidelberg ร่วมกับนักศึกษาคณะอื่นๆที่กลายมาเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงในภายหลัง เช่น Heinrich Rickert, Edmund Husserl และ Karl Jaspers

ในปีค.ศ.1922 ได้รับปริญญาแรกสาขาแพทยศาสตร์ สำหรับหัวข้อวิชาที่เขาเลือกในการสอบปริญญาเอก เขาเลือกวิชาเอกปรัชญาและจิตวิทยา วิชาโทเคมีและประวัติศาสตร์ศิลปะ ทั้งนี้โดยทำตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา Richard Hoenigswald ที่สอนว่า นักปรัชญาที่ดีนั้นจะต้องมีพื้นฐานความรู้ที่หนักแน่นทั้งด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural sciences) และประวัติศาสตร์ (historical sciences) หลังจากจบมหาวิทยาลัยแล้ว เอเลียสต้องหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวด้วยการประกอบอาชีพการค้า จากประสบการณ์ที่เคยรับราชการทหารและมาทำธุรกิจนี้ ทำให้ความสนใจของเขาค่อยๆเบี่ยงเบนจากวิชาปรัชญาสู่วิชาสังคมวิทยา เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้นเขาก็ได้กลับไปเรียนใหม่ในชั้น post-graduate คราวนี้เขาเลือกเรียนวิชาสังคมวิทยากับ Alfred Weber และได้มีโอกาสพบกับ Karl Mannheim ที่กำลังทำงานเป็นอาจารย์แบบ privatdozent (รับค่าจ้างจากจำนวนนักเรียน)

ในปีค.ศ.1930 Mannheim ได้รับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาของมหาวิทยาลัยแฟรงค์เฟิร์ต (แต่เดิม Max Scheler และ Franz Oppenheimer ดำรงตำแหน่งอยู่) Mannheim จึงชักชวนเอเลียสให้มาเป็นผู้ช่วยของเขา ในช่วงระยะเวลาที่เอเลียสเริ่มรู้จักและคุ้นเคยกับแนวคิดของนักวิชาการ ที่เรียกตัวเองว่า "สำนักแฟรงค์เฟิร์ต"

จากประสบการณ์ชีวิตและพื้นฐานความรู้อันกว้างขวางหลากหลายสาขานี้เอง เป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมแนวทางการทำงานด้านวิชาการของเอเลียสต่อมาในชั้นหลัง ความสนใจหลัก

ตีพิมพ์ใน *วารสารไทยคดีศึกษา, ปีที่ 5:2, สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กุมภาพันธ์ 2531).

ของเอเลียสก็คือ จะเชื่อมโยงสาขาวิชา (ที่ไม่น่าจะเชื่อมโยงกันได้เลยในบางกรณี เช่น เคมีกับประวัติศาสตร์) เหล่านี้เข้าด้วยกันได้อย่างไร ในกรณีที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดที่จะแยกกล่าวถึงเฉพาะเป็นพิเศษ ได้แก่วิชาประวัติศาสตร์และสังคมวิทยา หรือประวัติศาสตร์กับจิตวิเคราะห์ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อพลิกดูหัวข้อประเด็นที่เขานำมาศึกษา จะเห็นว่ามิชอบเขตกว้างขวางอย่างไม่น่าจะนับตั้งแต่เรื่องของกีฬา วิชาการของการเดินเรือ มารยาทที่โต๊ะอาหาร การผายลม ราชสำนักฝรั่งเศส ในศตวรรษที่ 18 กระบวนการก่อตัวของรัฐ ฯลฯ จนมีผู้กล่าวว่า เอเลียสเป็นนักวิชาการที่มีท่วงทำนอง "อิงลูนทรูทีละหลายทิศทาง"

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในด้านหนึ่ง ผลงานของเอเลียสจะมีความหลากหลายปรากฏอยู่ แต่ในอีกด้านหนึ่ง เขาก็กลับจะเห็นว่าไม่ว่าเขาจะเขียนหนังสือในหัวข้ออะไรก็ตาม แนวความคิดของเขากลับมีลักษณะคงความสม่ำเสมอ เพราะมโนทัศน์ (concept) พื้นฐานที่เขานำมาใช้ในการวิเคราะห์จะวนเวียนอยู่กับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่อยู่ในระบบ-สิ่งที่ยอยู่นอกระบบ (established-outsider) การเข้าร่วมและการแยกตัวออกจาก (involvement-detachment) หรือมโนทัศน์เรื่อง Figuration เป็นต้น

นักวิชาการนอกระบบที่ถูกโลกลิ้มเลื่อนไปชั่วขณะ

จากประวัติชีวิตส่วนตัวของเอเลียสที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า เขาได้เริ่มต้นชีวิตทางวิชาการด้วยการเขียนงานชิ้นสำคัญๆ เช่น **The Civilizing Process** ตั้งแต่ปีค.ศ.1930 มาแล้ว แต่ทว่าในช่วงทศวรรษ 1930, 40, 50, 60 จนกระทั่ง 1970 เราแทบจะไม่เคยได้ยินชื่อเสียงเรียงนามและผลงานของเขาเลย ดูเหมือนว่าโลกแห่งวิชาการจะได้ลิ้มเลื่อนนักคิดท่านนี้ไปชั่วขณะ และเรายังคงมีปริศนาอยู่ในใจว่า เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

ในขณะที่ช่วงระยะเวลาดังกล่าว โลกแห่งวิชาการ (โดยเฉพาะในปริมณฑลที่ใช้ภาษาอังกฤษ) กำลังฟูฟ่าขึ้นชมอยู่กับ Talcott Parsons นักวิชาการรุ่นเดียวกับเอเลียสอยู่นั้น เห็นจะมีแต่ที่ภาควิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยเลสเตอร์ ประเทศอังกฤษ เท่านั้นที่รู้จักชื่อของเอเลียส เนื่องจากเขาได้อพยพโยกย้ายหนีจากพวกนาซีเยอรมัน (อันเนื่องมาจากชาติกำเนิดในฐานะยิวของเขา) มาตั้งแต่ปีค.ศ.1930 และได้ทำการสอนอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหลายปี

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมศาสตร์กระแสหลักตามแบบทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของ Parsons พบวิกฤตการณ์เนื่องจากไม่สามารถจะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมได้แล้ว การรื้อฟื้นงานของเอเลียสเพื่อออกบงกซ์สถานการณ์คับขันทางวิชาการ และแสวงหาทางออกใหม่ๆ ให้แก่จุดที่อับตันของสังคมศาสตร์ก็เริ่มต้นขึ้น จุดเริ่มต้นจุดแรกปะทุขึ้นที่เยอรมันก่อน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเอเลียสเขียนงานชิ้นแรกๆ เป็นภาษาเยอรมัน (และนี่อาจจะเป็นคำตอบอันหนึ่งที่ทำให้โลกวิชาการที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นพื้นฐานไม่รู้จักงานของเขา โดยเฉพาะนักวิชาการที่ใช้ภาษาอังกฤษ มักจะไม่นิยมอ่านหรือเรียนภาษาอื่น) วงวิชาการเยอรมันเริ่มหันมาอ่านงานของเอเลียสในช่วงทศวรรษ 1950 ในช่วงทศวรรษ 1960 งานของเขาก็เริ่มถูกแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส และนับตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา เมื่อเกิดความนิยมกระแสสังคมวิชาการที่พัฒนามาจากทวีปยุโรป ชื่อและ

ผลงานของเอเลียสก็เริ่มเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

นอกเหนือไปจากเหตุผลด้านภาษาอันเป็นมูลเหตุให้ชื่อของเอเลียสตกหล่นไปจากเวทีประวัติศาสตร์ประมาณ 30-40 ปีแล้ว ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวก็คือ ตำแหน่งแห่งที่ของเขาในโลกแห่งวิชาการ จุดนี้มีสิ่งที่น่าสนใจควรแก่การกล่าวถึงคือ ในขณะที่ตัวเอเลียสเองนั้นชอบใช้มโนทัศน์เรื่อง "พวกในระบบ" (established) และ "พวกนอกระบบ" (outsider) ทำการวิเคราะห์เนื้อหาทางประวัติศาสตร์และสังคมวิทยาอยู่นั้น ในชีวิตจริงของเอเลียสเองก็สามารถจะนำมโนทัศน์ทั้งสองมาอธิบายได้เช่นกันคือ เอเลียสนั้นมีจุดยืนแบบ "พวกนอกระบบ" อยู่ตลอดเวลาในอาณาจักรแวดวงวิชาการ จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ประวัติศาสตร์วิชาการที่ผ่านมาย่อมจะไม่มีที่ว่างสำหรับนักวิชาการนอกระบบอย่างเขา

ลักษณะที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเป็นคนนอกของเอเลียสก็คือ เขาเลือกตัดสินใจที่จะแสดงความคิดของตัวเองด้วยมุมมองของเขาเอง ด้วยถ้อยคำทางทฤษฎีของเขาเองโดยไม่อ้างอิงยุ่งเกี่ยวกับนักวิชาการคนอื่นเท่าใดนัก ดังนั้น เราจึงไม่พบคำศัพท์ที่เราคุ้นเคย แต่กลับจะเห็นคำแปลกๆ เช่น ในขณะที่คนทั่วไปจะใช้คำว่า repressive state apparatus (ศัพท์ของ Althusser) เอเลียสจะใช้คำว่า social specialist for violence control หรืออาจจะใช้คำว่า mean of orientation แทนคำว่า ideological practice เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ในงานของเอเลียส เราจึงพบว่าเขาไม่ค่อยจะมีเชิงอรรถอ้างอิง หรือกล่าวพาดพิงถึงงานของนักวิชาการท่านอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ตัวเขาเองยังเคยกล่าวออกมาอย่างชัดเจนว่า เขามีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ปัญหาปรชรรณเพื่อแสดงความเข้าใจให้ลึกซึ้ง มากกว่าที่จะมาต่อล้อต่อเถียงวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของนักวิชาการคนอื่นๆ ในระดับของภาษานามธรรม นี่จึงทำให้ดูเหมือนว่า เอเลียสค่อนข้างจะตัดญาติขาดมิตรกับเพื่อนนักวิชาการด้วยกันอยู่ไม่น้อย

นอกเหนือไปจากความแปลกที่ปรากฏพบในการใช้คำศัพท์แล้ว ก็ยังมีความแปลกใหม่ทั้งในด้านวิธีการวิเคราะห์และวิธีการเข้าสู่ปัญหา (ดังจะยกตัวอย่างให้เห็นได้ชัดเจนขึ้นในตอนต่อไป) ในส่วนที่เกี่ยวกับคำศัพท์นั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าคำศัพท์และภาษาของเอเลียสมีลักษณะเป็นรูปธรรมมาก อันที่จริง เอเลียสไม่ผู้จะเถียงงอนว่า จะต้องใช้ภาษาให้เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เพียงแต่เขามีหลักการว่า เราควรจะใช้มโนทัศน์หลายๆชนิดที่แตกต่างกันสำหรับการวิเคราะห์ที่มีระดับต่างๆกัน

แต่ไม่ว่าจะเป็นวิธีการใช้คำศัพท์ การใช้วิธีการวิเคราะห์ หรือวิธีการเข้าสู่ปัญหาที่ผู้คิดแตกต่างไปจากนักวิชาการท่านอื่นๆ ซึ่งอาจจะชวนให้ผู้อ่านตีความ "ลักษณะนอกคอก" ของเอเลียสออกไปได้หลายแง่มุมว่าเขามีเหตุผลอย่างไรจึงทำเช่นนั้น สำหรับตัวเอเลียสเองแล้ว เขาได้ประกาศถึงเป้าหมายของวิธีการทำงานของเขาเอาไว้อย่างชัดเจนว่า เขามีได้มุ่งหมายที่จะชักชวนให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามหรือแม้แต่เห็นได้แย้งกับแนวความคิดของเขา แต่ทว่าเขามีจุดมุ่งที่ใครจะกระตุ้นให้ผู้อ่านได้พิจารณาไตร่ตรองทบทวนบรรดาแนวคิดพื้นฐานข้อสมมติฐานเบื้องต้น ฯลฯ ที่

ตัวผู้อ่านเองอาจใช้อยู่เป็นประจำและอย่างคุ้นเคยในการวิเคราะห์ปัญหาทั้งหลายต่างหาก และนี่คือเหตุผลประการเดียวที่อยู่เบื้องหลังท่วงทำนองในการทำงานของเขา

ความพยายามในการเชื่อมโยงสิ่งที่เคยถูกแยก: กรณีของประวัติศาสตร์และสังคมวิทยา

ในขณะที่การรับรู้ในปัจจุบันของเราจะมองแยกสาขาวิชาประวัติศาสตร์และสังคมวิทยาออกจากกันโดยอาศัยเกณฑ์หลายเกณฑ์มาจำแนกให้เห็นความแตกต่าง เช่น ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของอดีต สังคมวิทยาเป็นเรื่องของปัจจุบัน ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของกรณีเฉพาะ สังคมวิทยาเป็นเรื่องของหลักทั่วไป ประวัติศาสตร์พยายามอธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง (ค่อนข้างมองภาพแบบ longitudinal) ส่วนสังคมวิทยานั้นจะอธิบายโครงสร้าง หน้าที่ และกลไกของระบบ (ค่อนข้างมองภาพแบบ cross-sectional) ฯลฯ

สำหรับเอเลียสแล้ว แทนที่จะมองหาความแตกต่างระหว่างสองสาขาวิชานี้ เขากลับพยายามมองหาจุดร่วมระหว่างทั้งสอง ข้อสรุปของเขาก็คือ ทั้งวิชาประวัติศาสตร์และสังคมวิทยามีจุดคล้ายคลึงกัน คือต่างนำความรู้จากอดีตมาศึกษาทั้งนั้น (คือเป็นเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นแล้ว) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนี้ก็จะกลายเป็นประวัติศาสตร์ไปในวันพรุ่งนี้ สำหรับประเด็นนี้ หากเราหยิบยืมถ้อยคำของ Fernand Braudel มากล่าวก็ อาจจะเข้าใจได้ง่ายกว่า เพราะ Braudel ได้แยกบรรดาเหตุการณ์ทั้งหลายที่ได้เกิดขึ้นแล้วว่าเป็นประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น เพียงแต่จะเป็น "ประวัติศาสตร์แบบระยะยาว" (longue durée) หรือ "ประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์" เท่านั้นเอง

สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์แบบเหตุการณ์นั้นเป็นแบบฉบับของประวัติศาสตร์ที่เราคุ้นเคยกันดี เพราะเป็นการศึกษาข้อเท็จจริงและผลลัพธ์จากการกระทำของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะปัจเจกบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสำคัญๆ (position) ในสังคม ซึ่งการกระทำของเขาจะก่อให้เกิดผลสะท้อนทางประวัติศาสตร์ เช่น กษัตริย์ นักปฏิวัติ เป็นต้น ส่วนประวัติศาสตร์แบบระยะยาวนั้นเป็นการศึกษาถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ ในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง (อยู่เหนือระดับปัจเจกบุคคล) ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์แบบนี้จึงมิใช่การศึกษาการกระทำของปัจเจกบุคคล ที่อยู่ในตำแหน่งพระมหากษัตริย์ แต่เป็นการศึกษาว่า ตำแหน่งทางสังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายไปอย่างไรบ้าง และอาจถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ของจิตไร้สำนึก (อยู่เหนือระดับสำนึกของปัจเจกชนคนใดคนหนึ่ง) ที่อยู่เหนือเหตุการณ์พิเศษอันหนึ่งๆ

ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์แบบระยะยาวจึงมิใช่การโยนเอาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมารวมกันเท่านั้น แต่อาจถือได้ว่าเป็นพัฒนาการของสังคมที่มีตรรกะในตัวเอง (ดังจะได้แสดงตัวอย่างในตอนต่อไป) พิจารณาในแง่แล้ว เส้นแบ่งกันระหว่างประวัติศาสตร์และวิชาสังคมวิทยาก็เป็นเพียงเส้นสมมติเท่านั้น อยากรู้ก็ตาม เมื่อพิจารณาประเด็นและเนื้อหาที่เอเลียสหยิบยกมาศึกษาทั้งในแง่มุมมองของประวัติศาสตร์และสังคมวิทยาแล้ว ก็คงทำให้ทั้งนักประวัติศาสตร์และนักสังคมวิทยา

ตามแบบฉบับกระอักกระอ่วนใจอยู่ไม่น้อยที่จะต้องตั้งคำถามว่า "นี่หรือเป็นประวัติศาสตร์" หรือ "นี่หรือเป็นสังคมวิทยา" ตัวอย่างเช่น เอเลียสได้ศึกษาว่า ท่ามกลางกระบวนการทำให้สังคมมีความศิวิไลซ์นั้น ก็ได้เกิดประวัติศาสตร์ของพัฒนาการของการก่อตัวของระบบวิธีคิดสมัยใหม่ขึ้นมา และในสายตาของนักสังคมวิทยาจะสามารถมองได้ว่า ระบบวิธีคิดสมัยใหม่แบบหนึ่งก็คือ การรู้จักควบคุมตัวเองนั่นเองและเป็นโครงสร้างสังคมแบบหนึ่งที่จะทำให้ผู้คนสมัยใหม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมที่มีความศิวิไลซ์ (สำหรับในพ.ศ.นี้ ต้องขอขอบคุณ Michel Foucault ที่ได้ช่วยวางรากฐานเรื่อง "ประวัติศาสตร์ที่ไม่มีองค์ประธาน (subject)" เช่น ประวัติศาสตร์ของความบ้า ประวัติศาสตร์ของการจำกัดบริเวณ ฯลฯ ซึ่งเท่ากับช่วยให้เราเข้าใจมิติทางประวัติศาสตร์ในงานของเอเลียสได้ง่ายขึ้น)

นอกเหนือไปจากเรื่องหัวข้อศึกษาแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวกับขอบเขตของการศึกษา แม้ว่าโดยส่วนใหญ่ เราจะรู้จักเอเลียสกันเป็นอย่างดีจากงานการศึกษาราชสำนักฝรั่งเศส (The Court Society) แต่ความจริงแล้ว ขอบเขตการศึกษาของเอเลียสกว้างขวางครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาชุมชน (community study) จนถึงการศึกษาราชสำนัก โดยเฉพาะกิจการงานเรื่องกีฬา การใช้เวลาว่าง ทักษะคิดต่อความตาย และทักษะคิดต่อเวลา เป็นต้น มีข้อนำคิดเล็กน้อยสำหรับการศึกษาชุมชน เนื่องจากเอเลียสได้วิพากษ์วิจารณ์พวกที่ขอศึกษาชุมชนหมู่บ้านว่า จุดอ่อนประการสำคัญของผู้ที่ศึกษาชุมชนหมู่บ้านก็คือ ทรรศนะที่มองว่า จักรวรรดินิยมและรัฐชาติไม่ได้เข้าไปปรากฏเป็นอิทธิพลส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันภายในหมู่บ้าน ฉะนั้น รายงานการศึกษาที่ออกมาจึงเป็นการบรรยายภาพของชีวิตชุมชนที่ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้บริบททาง "การเมือง" และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริบททาง "เศรษฐกิจ" และอำนาจจากส่วนกลาง เราจะเห็นทรรศนะที่ชัดเจนดังกล่าวต่อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภายนอก-ภายใน (ถ้าหากเราสามารถแบ่งกันได้อย่างจริงๆว่าตรงไหนเป็นภายนอก ตรงไหนเป็นภายใน) ของเอเลียสได้ในตอนต่อไป

หากจะให้กล่าวสรุปสั้นๆ เพื่อให้ตรงกับหัวข้อที่จั่วเอาไว้ข้างต้น เราก็อาจจะกล่าวได้ว่า เอเลียสมีความเห็นว่าประวัติศาสตร์และสังคมวิทยานั้นก็เหมือนด้านทั้งสองของเหรียญอันเดียวกัน จะมีด้านใดด้านหนึ่งโดยปราศจากอีกด้านหนึ่งนั้นเป็นไปไม่ได้ เราจะพบว่าเมื่อเอเลียสทำการวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ ที่มีการใช้เกณฑ์แยกแบบขาว-ดำอย่างเด็ดขาดตายตัว (dichotomy) เขาก็จะใช้ทรรศนะแบบสองด้านของเหรียญอันเดียวกันนี้มาเป็นวิธีการในเข้าสู่ปัญหาอย่างคงที่และสม่ำเสมอ

พลิกฤมิตีที่เป็นสังคมวิทยา

เพื่อที่จะให้การศึกษามิติด้านสังคมวิทยาของเอเลียสมีความหมายมากยิ่งขึ้น เราอาจจำเป็นต้องรู้จักบรรยากาศของเส้นขนานสองเส้นที่ไม่อาจจะเวียนมาบรรจบกันได้ ในอาณาจักรของวิชาสังคมวิทยา เป็นเวลานานมาแล้วที่กลุ่มนักสังคมวิทยาต่างเลือกเส้นทางเดินของตนออกเป็น 2 เส้น คือพวกทฤษฎีวิเคราะห์การกระทำทางสังคม (Action Theory) และพวกทฤษฎีวิเคราะห์ระบบ

(System Theory) พวก Action Theory นั้นจะสนใจวิเคราะห์เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทีละอย่างเป็นการกระทำทางสังคม เช่น การพูดคุยสนทนา การทักทาย ฯลฯ และขีดจำกัดของแนวทางนี้ก็คือ ไม่สามารถจะเจาะลึกจากระดับปรากฏการณ์เข้าไปสู่โครงสร้างของสังคมได้ ส่วนพวก System Theory นั้น ก็จะวิเคราะห์โครงสร้างของสังคม สถาบันต่างๆของสังคม แต่ทว่าไม่สามารถจะนำการอธิบายโครงสร้างระบบนั้นมาใช้วิเคราะห์เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันได้

ดูเหมือนยิ่งนับวัน เส้นขนานทั้งสองเส้นก็จะยิ่งถีบตัวห่างออกจากกัน โดยมีสาย System Theory (ภายใต้ชื่อของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม) เป็นกระแสหลัก ในชั้นหลังนี้จึงเริ่มมีนักสังคมศาสตร์กลุ่มหนึ่งริเริ่มที่จะประสานรอยแยกทั้งสองนี้ J. Habermas เป็นผู้หนึ่งในกลุ่มนักสังคมศาสตร์รุ่นใหม่ นั่น แต่ทว่า Habermas ก็ได้ค้นพบว่า เอเลียสเป็นผู้ที่มาก่อนกาลในการใช้ความพยายามที่จะประสานแนวทางทั้งสองก่อนหน้าเขาถึง 50 ปี และนี่คือเหตุผลประการหนึ่งในการรื้อฟื้นงานของเอเลียสขึ้นมาพิจารณากันใหม่

นอกเหนือไปจากเส้นขนานคู่แรกดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นักสังคมวิทยาทุกคนก็ยังคงถูกบีบบังคับให้เลือกสังกัดจุดยืนทางสังคมวิทยาที่ Auguste Comte ได้วางเอาไว้ คือจะเลือกอยู่ข้างสังคมวิทยาที่ว่าด้วยเสถียรภาพ (Static Sociology) หรือจะอยู่ข้างสังคมวิทยาที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว (Dynamic Sociology) สำหรับในแง่นี้ เอเลียสได้เลือกข้างอย่างเด่นชัดว่า เขาเป็นนักสังคมวิทยาสายที่ว่าด้วยภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งสนใจการเคลื่อนไหวพัฒนาการอยู่ตลอดเวลาของสังคม ซึ่งพรรณนาดังกล่าวนี้เป็นพรรณนะแม่บทของนักสังคมวิทยาสายนี้ทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม ต่อคำถามที่ว่า เมื่อเรากล่าวว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปนั้น ส่วนใดหรืออะไรของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ณ จุดนี้ เอเลียสมิได้ตอบเฉพาะตัวว่า สำหรับพรรณนะของเขาแล้ว ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคม คือส่วนที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างปัจเจกบุคคลซึ่งมีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่แน่นอน (interdependency) ส่วนที่เชื่อมโยงกันนี้ เอเลียสขนานศัพท์ขึ้นมาเรียกว่า "figuration" ซึ่งหากจะแปลภาษาของเอเลียสมาเป็นภาษาของสังคมวิทยาทั่วไปก็คือ เอเลียสมิได้สนใจการเปลี่ยนแปลงของปัจเจกบุคคล หากแต่สนใจการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่สังกัดอยู่ในตำแหน่งต่างๆในสังคมซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพากันและกัน

ดังนั้น พรรณนะโดยพื้นฐานของเอเลียสที่มีต่อสังคมก็คือ สังคมมนุษย์ไม่เคยมีการหยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะแตกต่างกันในแต่ละระดับ และมีอัตราเร็วช้าที่แตกต่างกันไปตามลำดับชั้น เช่น

(1) การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของปัจเจกบุคคล นับตั้งแต่แรกเกิด เติบโต เจริญวัย แก่เฒ่า จนถึงขั้นสุดท้ายคือเสื่อมสลายไป การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มองเห็นได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด คือชั่วชีวิตคนๆหนึ่ง

(2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม เช่น คู่ความสัมพันธ์ระหว่างสามิ-ภรรยา ครู-ศิษย์ พ่อ

แม่-ลูก การเปลี่ยนแปลงในขั้นนี้จะช้าขึ้นมากกว่าแบบแรก อาจจะมองไม่เห็นในช่วงชีวิตคนรุ่นหนึ่ง (ถึงแม้ว่าสามี-ภรรยาหลายต่อหลายรุ่นจะล้มหายตายจากไปแล้ว แต่ "ความสัมพันธ์ระหว่างสามี-ภรรยา" จะคงทนอยู่เป็นเวลายาวนานกว่า)

(2) การเปลี่ยนแปลงด้านชีวภาพของมนุษย์ชาติ เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอวัยวะในร่างกาย การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มีอัตราความเร็วช้าที่สุด อาจจะใช้เวลานับเป็นพันล้านปีในการปรับเปลี่ยน จากอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ช้ามากนี้เอง บางครั้งจึงทำให้ดูเหมือนว่าหยุดนิ่ง แต่แท้จริงแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ มากกว่า

เมื่อกล่าวถึงอัตราเร็วช้าซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ "เวลา" และ "การเปลี่ยนแปลง" อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของประวัติศาสตร์ เอเลียสได้หยิบยกประเด็นความสนใจเกี่ยวกับเรื่อง "ความเข้าใจความรู้สึกนึกคิด และทัศนคติที่คนในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์มีต่อเวลา" อันที่จริงเวลาที่เป็นจริงตามลักษณะกายภาพนั้นมีลักษณะคงที่สม่ำเสมอ แต่ทว่า "เวลาที่มนุษย์รับรู้ เวลาทางจิตใจ เวลาในแต่ละสังคม" นั้นจะแปรเปลี่ยนไปอยู่เสมอในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ แต่ละสังคม ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้กำหนดการแบ่งเวลา และการตีความเวลา (เช่น ทัศนคติของคนสมัยใหม่ที่ว่า "เวลาเป็นของมีค่า" เป็นทรศนะที่มนุษย์สมัยก่อนไม่เคยมี ความรู้สึกของมนุษย์ในช่วงก่อนที่จะมีนาฬิกาและหลังจากมีนาฬิกาแล้วจะแตกต่างกัน) ปัจจุบันความสนใจในการศึกษาเรื่อง "เวลา" ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา รัฐศาสตร์ มนุษยวิทยา ฯลฯ ได้ขยายตัวออกไปอย่างมาก

Figuration และกระบวนการพื้นฐานที่เป็นสากลของทุกสังคม

แนวคิดเรื่อง "Figuration" เป็นคำศัพท์เฉพาะตัวที่เอเลียสสร้างขึ้นมาใช้อธิบายทฤษฎีของเขา ดังที่ได้กล่าวมาข้างแล้วว่า figuration หมายถึงแบบแผน (pattern) ของความสัมพันธ์ซึ่งขึ้นต่อกันและกันที่ผูกพันมนุษย์ด้วยกันเข้าไปในสังคม (ไม่ว่าจะผูกพันกันแบบมิตรหรือแบบศัตรูก็ตาม) เมื่อเราวิเคราะห์การจัดองค์กรทางสังคม (social organization) หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก็คือวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง figuration นี้เอง

ในขณะที่ figuration เป็นแนวคิดศูนย์กลางที่เอเลียสใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น เรายังคงมีคำถามข้างเคียงที่จะใช้ตัดสินจุดยืนของนักสังคมวิทยาแต่ละคน เช่น เรามีความเชื่อว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรีหรือถูกกำหนดจากธรรมชาติและสังคม เราจะเป็นนักสังคมวิทยาที่มองโลกในแง่ดีหรือในแง่ร้าย เป็นต้น

สำหรับคำถามเชิงปรัชญาดังกล่าวนั้น เราพอจะให้คำตอบได้บ้างในกรณีของเอเลียส ในส่วนของคำถามที่เกี่ยวกับคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์นั้น เอเลียสยืนยันว่า คุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ก็คือ มนุษย์เรามีทางเลือกหลายๆทางในการตอบโต้กับธรรมชาติและสังคม ในกรณีของสังคม แม้ว่าสังคมจะได้วางกฎเกณฑ์กำหนดหลักการและค่านิยมต่างๆเอาไว้ แต่ภายใต้กรอบที่ขีดเส้นเอาไว้ นั้น มนุษย์ก็ยังคงมีทางเลือกหลายๆทางอยู่ดี กล่าวโดยสรุปคือ เอเลียสนำเสนอลักษณะ 2 ด้านของปัจเจกบุคคล คือทั้งถูกวางขอบเขตและทั้งมีเสรี ในส่วนของสังคมก็เช่นกัน สังคมทั้ง

สามารถวางกำหนดกฎเกณฑ์และทั้งมีรอยร้าวช่องโหว่เช่นเดียวกัน

การที่เราจะรู้ว่าเอเลียสเป็นคนมองโลกในแง่ดีหรือแง่ร้ายนั้น เราอาจจะวิเคราะห์ได้จากหลักการวิเคราะห์สังคมของเขาซึ่งกล่าวว่า "ในฐานะนักสังคมวิทยา เราจะต้องมองโลกในส่วนที่น่าเกลียดของมันทั้งหมดโดยไม่รู้ลึกลับขะเขวข่ง ทั้งนี้เพราะเราจะสามารถสร้างโลกให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ได้ ก็ต่อเมื่อเรารู้จักจริงๆว่า โลกเรามันเป็นอย่างไร และเราจะไม่มีวันรู้จักโลกเลย หากเราพยายามเบือนหน้าหนีจากมัน"

เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะเด่นประจำตัวอย่างหนึ่งในงานของเอเลียสคือ เขาให้ความสำคัญกับการสังเคราะห์ (synthesis) มากกว่าการวิเคราะห์ (analysis) ดังจะเห็นได้ว่าจุดร่วมแห่งความสนใจของเขาจะอยู่ที่ภาพรวมของการพึ่งพาอาศัยของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน มิใช่การจำแนกแยกแยะมิติต่างๆของชีวิตมนุษย์ (เช่น มิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม) วิธีการที่เอเลียสใช้อยู่ตลอดเวลาก็คือ การแสดงให้เห็นว่า บรรดากิจกรรมต่างๆที่ดูเหมือนแยกตัวเป็นอิสระของมนุษย์นั้น แท้จริงแล้วต่างโยงใยผูกพันซึ่งกันและกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นศาสนา ปรัชญา มารยาท เศรษฐกิจ หรือสังคม ฯลฯ

เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อความอยู่รอดของการคงอยู่เป็นกลุ่มดังกล่าว เอเลียสได้วิเคราะห์หากระบวนการพื้นฐานที่ปรากฏเป็นสากลอยู่ในทุกสังคมว่า จะประกอบด้วย 4 กระบวนการคือ

- (1) กระบวนการที่ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ
- (2) กระบวนการที่ทำหน้าที่ควบคุมความรุนแรง (ในภาษาที่เรารู้จักคือ "การเมือง" หรือ "รัฐ")
- (3) กระบวนการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาด้านความรู้
- (4) กระบวนการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักอดกลั้น (self-restraints) ซึ่งเป็นมิติด้านอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์

ในกระบวนการทั้ง 4 อย่างนี้ จะก่อตัวขึ้นมาเป็นรูปแบบวัฒนธรรมของสังคม รูปแบบวัฒนธรรมนั้นเองจะเป็นตัวให้นิยามความเป็นจริง (อะไรเป็นเรื่องจริง อะไรเป็นเรื่องโกหก) และจะระบุพฤติกรรมที่มนุษย์ต้องแสดงออกเอาไว้ล่วงหน้า โดยการวางระเบียบสังคมที่แน่นอนเอาไว้ นี้คือด้านที่สังคมพยายามธำรงรักษาความสงบเรียบร้อยและเสถียรภาพในสังคมเอาไว้ แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง ในทุกสังคม จะปรากฏว่ามีเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่เป็นผู้นำในการครอบงำกระบวนการทั้ง 4 นั้น ด้วยเหตุนี้ เอเลียสจึงตีความว่า สังคมจะต้องเกิดความขัดแย้งขึ้นอยู่ตลอดเวลา มูลฐานของความขัดแย้งนั้นเกิดมาจากการต่อสู้ที่จะถูกครอบงำโดยธรรมชาติ ถูกครอบงำโดยผู้อื่น และถูกครอบงำจากความรู้สึกภายในของตัวเอง (อาจจะเทียบได้กับกิเลสฝ่ายต่ำก็ได้)

"เอเลียส" ท่ามกลางนักสังคมศาสตร์ท่านอื่น

มีนักวิชาการบางท่านเปรียบเทียบว่า เอเลียสนั้นก็คือ August Comte ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้นเอง ทั้งนี้เพราะความตั้งใจในการทำงานวิชาการของเอเลียสนั้นก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเจตนารมณ์ของ Comte

คำเปรียบเทียบข้างต้นนั้นมีส่วนถูกต้องอยู่ไม่น้อย เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีของเอเลียสที่ว่าด้วย "ภาระหน้าที่ของนักสังคมวิทยา" เอเลียสกล่าวว่าในขณะที่สังคมมีการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งเชื่อมโยงอยู่ด้วยกระบวนการพื้นฐานดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นไปอย่างมีกฎเกณฑ์ แต่ทว่ามนุษย์ในสังคมกลับมีคบอดต่อพลังดังกล่าวของสังคม ในความคิดของคนธรรมดาสามัญทั่วไป กลับไปนำเอาหลักไสยศาสตร์เวทมนต์ลึกลับ (magico-mystical) หรือมิฉะนั้นก็ประยุกต์เอาหลักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์อย่างตายตัว

ฉะนั้น นักสังคมวิทยาซึ่งเป็นผู้ที่สามารถจะเข้าใจหลักเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคมได้จึงต้องนำเอาความรู้ทางสังคมวิทยาเข้ามาแทนที่การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกาะติดอยู่กับการใช้ความรู้สึก หรือการใช้จินตนาการ หรืออาจจะกล่าวให้ฟังง่ายกว่านั้นก็คือ ต้องนำเอาความรู้ที่แท้จริงเข้าแทนที่การใช้ myth หรือการใช้อุดมการณ์มาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม และหากบรรดาภารกิจขั้นนี้เมื่อใด โอกาส (chances) ที่จะควบคุมกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็จะมีมากขึ้น แน่แน่นอนว่าสืมเสียงแบบนี้ก็คือถ้อยคำที่ A. Comte เคยกล่าวมาเมื่อสองศตวรรษมาแล้ว

และเมื่อลองพิจารณาเปรียบเทียบเอเลียสท่ามกลางนักคิดท่านอื่นๆ เราก็จะพบทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่าง เช่น แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็คล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องกระบวนการใช้เหตุใช้ผลของ Max Weber นั้นเอง แต่ทว่าเอเลียสได้นำเสนอมิติ 2 มิติในการพัฒนาสังคมคือ มิติด้านความเป็นเหตุเป็นผล (อันนี้เหมือนกับ Weber) และมิติด้านพลังผลักดันทางอารมณ์จิตใจ (ด้านนี้ต้องใช้การควบคุมจากภายใน เช่น ความอดกลั้น) และเมื่อเทียบกับ Karl Marx ความคล้ายคลึงจะอยู่ตรงจุดที่ ต่างก็วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และนิยมศึกษาการที่กลุ่มต่างๆมีความสัมพันธ์โยงใยกัน แต่ทว่าดูเหมือนเอเลียสจะเน้นเรื่องความเป็นอิสระทางการเมืองและทางทหาร (มิติเรื่องรัฐ) มากกว่า

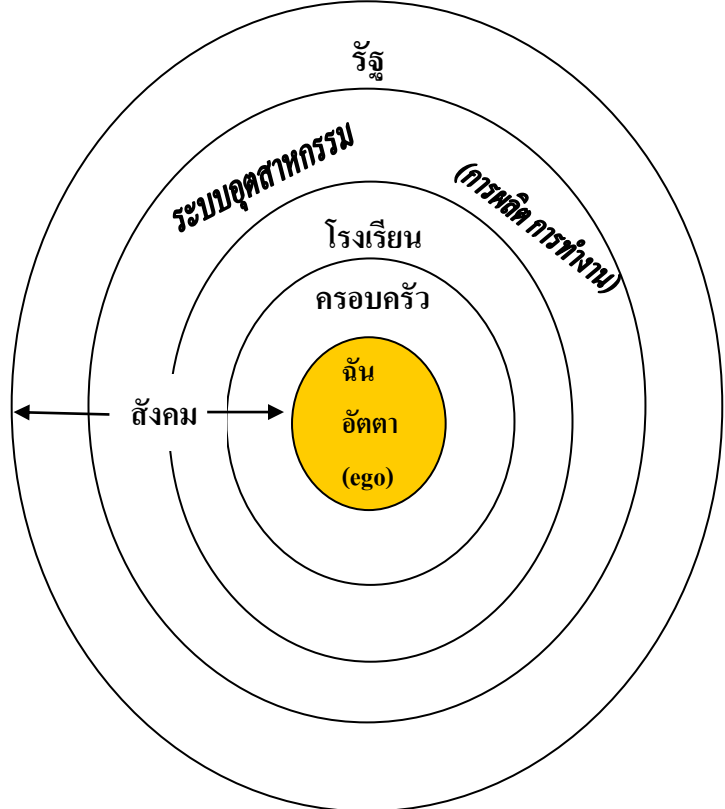
ในส่วนที่เหมือนกับ Durkheim นั้นได้แก่ ส่วนของแนวคิดทางสังคมวิทยาที่อธิบายว่าสังคมมีวิธีการปลูกฝังความเคยชิน (habitus) ให้แก่สมาชิกในสังคมด้วยการสร้างขีดบังคับทางสังคม (social constraints) แต่ทว่าเอเลียสไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องจริยธรรมมากเท่ากับ Durkheim อย่างไรก็ตาม ทั้งสองต่างก็มีจุดร่วมกันที่เห็นว่า แม้ว่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคมนั้นจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็เชื่อว่ามีความเป็นไปได้ที่นักสังคมศาสตร์จะสามารถสร้างองค์ความรู้ที่

ถูกต้องและมีประโยชน์มาใช้งานในระดับเดียวกับที่นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสามารถจะกระทำได้

และสำหรับนักคิดสมัยใหม่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังอยู่ในปัจจุบันคือ M. Foucault นั้น มีทฤษฎะหลายส่วนที่เดียวกับเอเลียสและ Foucault เห็นพ้องต้องกัน เช่น ความสนใจในความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ อำนาจ และอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ในสังคม แต่ทว่าก็มีอยู่หลายประเด็นที่นักคิดทั้งสองมีความต่างกัน ตัวอย่างเช่น วิธีตีความเรื่องเพศกรรม (sexuality) ในขณะที่ Foucault คิดว่าเพศกรรมเป็นศูนย์กลางของจิตสำนึกของชนชั้นกรรมพีที่ทำให้ชนชั้นนี้แยกตัวเองออกมาเป็นชนชั้นหนึ่งที่ชัดเจนจากชนชั้นขุนนางและผู้ใช้แรงงาน และชนชั้นกรรมพีได้สถาปนาวิธีการเฉพาะตัวขึ้นมาที่จะจัดการกับเรื่องเพศกรรม เช่น กรรมพีจะไม่ใช้วิธีการหักห้ามปิดบังแบบพวกขุนนาง แต่จะใช้วิธีกำหนดทิศทางที่แน่นอนไปเลยในการแสดงออกเกี่ยวกับเพศกรรม นอกจากนี้ เพศกรรมยังเป็นสิ่งที่สังคมซึ่งมีกรรมพีเป็นใหญ่ได้สถาปนาขึ้นมาเพื่อกรุยทางให้ความสะดวกต่อการตรวจสอบและควบคุมมนุษย์ในสังคม แต่สำหรับเอเลียสแล้ว เขากลับตีความว่า เพศกรรมเป็นส่วนหนึ่งของแรงผลักดันทางเพศที่ซับซ้อนซึ่งถูกกดเก็บไว้ในระดับบุคลิกภาพเพื่อตอบโต้กับขีดบังคับ (constraints) ที่มาจากโครงสร้างสังคมที่แข่งขัน

มนุษย์เรามีใช้ระบบที่ปิด

ในงานเขียนที่เกี่ยวกับสังคมวิทยาโดยตรงคือหนังสือ What is Sociology (แปลเป็นภาษาอังกฤษ ปีค.ศ.1978) เอเลียสได้วิจารณ์วิธีการเขียนแบบจำลองโดยทั่วไป ซึ่งมักจะเป็นภาพดังนี้คือ

แบบจำลองสังคมที่มีลักษณะถือตัวเองเป็นศูนย์กลางอย่างไร้เดียงสา

(The Naive Egocentric Model of Society)

จากภาพที่แสดงจะเห็นได้ว่า แบบจำลองนี้ถือเอา "ฉัน" (อัตตา) เป็นศูนย์กลางของภาค (เอเลียสจึงเรียกว่าแบบจำลองที่ถือเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง) ส่วนที่เป็น "ตัวฉัน" นั้นแยกออกจากส่วนอื่นๆ (ที่ถูกขนานนามในที่นี้ว่า "สังคม") ด้วยการลากเส้นรอบวงปิดล้อม "ตัวฉัน" เอาไว้ ซึ่งเอเลียสวิเคราะห์ว่า การวาดภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นทัศนคติพื้นฐานของผู้วาดภาพว่าได้มองมนุษย์แบบเป็นระบบปิด (homo clausus) คือตัวฉันนั้นจะเป็นส่วนที่ถูกปิดอยู่ในเส้นรอบวง ภาพของมนุษย์จึงเปรียบเสมือนกล่องที่ปิดอยู่ เอเลียสวิเคราะห์เจาะลึกต่อไปอีกว่า แบบจำลองดังกล่าวนี้สะท้อนถึงสำนึกเบื้องต้นของคณสมัยใหม่ในโลกตะวันตกที่ต้องเผชิญกับสภาพชีวิตดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกปัญญาชน (ซึ่งเป็นคนที่มีโอกาสจะวาดภาพแบบจำลองนั้นมากกว่าใคร) ซึ่งชีวิตของพวกเขาเหมือนอาศัยอยู่ในกล่องที่ปิดเอาไว้ จึงเกิดความรู้สึกว่าถูกแยกแยะห่างเหินจากคนอื่น โดยมีกำแพง (ทางสังคม) ที่มองไม่เห็นกันขวางอยู่ ชีวิตของพวกเขาถูกแวดล้อมและถูกขีดวงด้วยกำแพงอันหนาทึบแต่มองไม่เห็นเหล่านั้น และเมื่อปัญญาชนมีชีวิตแบบอยู่ในกล่องที่ปิดแล้ว เขาก็นึกไม่ออกว่าคนอื่นๆที่ไม่อยู่กล่องจะชีวิตอยู่ได้อย่างไร รวมทั้งไม่เคยถามตัวเองว่า "ส่วนไหนของตัวเราที่ได้สร้างกำแพงที่ปิดประตู หรือตรงรอยแยกตรงไหนที่กั้นมนุษย์ออกจากโลกภายนอก"

ในสังคมสมัยใหม่ บรรดามาตรฐานต่างๆของสังคมล้วนถูกห่อหุ้มไว้ด้วยธรรมเนียมประเพณีและความนิยมของสังคมที่ทำให้ปัจเจกชนมองไม่เห็น "ความเป็นตัวตนที่แท้จริง" ของตัวเอง ไม่รู้ว่าตัวเองคืออะไร ตัวเองคือใคร (และแถมยังนึกว่า ตัวเองเป็นอิสระเสรีจากข้อบังคับเหล่านั้น) เอเลียสยืนยันว่า อาการดังกล่าวนี้มีอยู่ทั้งในคนธรรมดาสามัญทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการใช้แนวคิดและศัพท์แสงที่บ่งบอกนัยยะว่า ได้นำเอา space มาเป็นตัวกั้นคำศัพท์เหล่านั้น เช่น "ความคิดภายใน" "อิทธิพลจากภายนอก" "โลกภายนอก" "ความคิดภายใน" หรือการใช้ space มาเป็นตัวแบ่งระหว่างสาขาวิชาต่างๆ เช่น จิตวิทยา ศึกษาชีวิตภายในตัวบุคคล สังคมวิทยาศึกษา สังคมภายนอก เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตามมาเป็นขบวนหลังจากที่เราใช้แนวคิดที่แยกเป็น "ภายนอก"/"ภายใน" ดังกล่าวมีอยู่หลายประการ ตัวอย่างเช่น เวลาที่วิเคราะห์บรรดาสถาบันในสังคม (เช่น โรงเรียน ศาสนา สื่อมวลชน) พวกนักคิดที่เน้นเรื่องชนชั้นก็จะมองแต่เพียงด้านเดียว คือมองว่าโรงเรียนเป็นเครื่องมือสำหรับชนชั้นหนึ่งที่ใช้ถ่ายทอดอุดมการณ์หลักของชนชั้นตน วิธีการวิเคราะห์แบบนี้ก็มีข้อดีอยู่ แต่ก็มีขีดจำกัด กล่าวคือมองไม่เห็นช่องทางการเปลี่ยนแปลงสังคมเลย ส่วนพวกเสรีนิยมซึ่งก้มหน้าก้มตาวิเคราะห์อย่างเป็นกลาง ก็จะถือว่าโรงเรียนมีธรรมชาติที่เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อใคร ซึ่งก็ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงอีกเช่นกัน เอเลียสสังเคราะห์ว่า ข้อบกพร่อง

ของแนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมานั้น มีจุดร่วมอยู่ตรงที่การมองโรงเรียนว่าเป็นสถาบันหนึ่งที่แยกตัวออกไปจากส่วนอื่นๆ เป็นหน่วยเปิดหน่วยหนึ่งของสังคม (เหมือนกับที่ "ตัวฉัน" เป็นหน่วยปิดเช่นกัน)

อาการที่เกิดขึ้นตามมาอีกประการหนึ่งของการแยก "ภายนอก" "ภายใน" ออกจากกัน โดยที่บางพวกก็ถือหางข้าง "ปัจเจกบุคคล" บางพวกก็ให้ความสำคัญแก่ "สังคม" มากกว่าพวกที่ถือหางข้างปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลาง ก็จะใช้ภาษาที่วิเคราะห์โดยถือเอาปัจเจกบุคคลเป็นจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์ แล้วถือว่า "คนอื่น" "สิ่งอื่น" เป็นภูมิหลัง (background) ในอีกด้านหนึ่ง พวกที่ถือหางข้างสังคมก็กระทำในทำนองเดียวกัน เพียงแต่กลับข้างเอาสังคม พลังทางสังคม สถาบันทางสังคมเป็นศูนย์กลาง แล้วใช้ปัจเจกบุคคลเป็นภาพประกอบข้างหลัง

ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายไหนก็ตาม ตามสายตาของเอเลียส ทั้งคู่ล้วนแต่มีข้อบกพร่องอย่างเดียวกันคือการแยกปัจเจกบุคคลออกจากสังคมส่วนอื่นๆ เขามีความเห็นที่เห็นว่า ในเมื่อปัจเจกบุคคลก็ต้องอยู่ในสังคมตลอดเวลาอยู่แล้ว ทำไมเราจึงต้องไปแยกออกจากกัน และเราจะแยกได้จริงหรือไม่เมื่อเราไม่เคยมีปัจเจกบุคคลที่อาศัยอยู่นอกสังคมแล้วก็ค่อยๆ เคลื่อนเข้ามาอยู่ในสังคมสักหน่อย ไม่เพียงแต่คิดด้วยการแยกระหว่างปัจเจก-สังคมเท่านั้น แม้แต่การตัดขาดระหว่างเรื่องส่วนตัว-เรื่องการเมือง subject-object ฯลฯ ก็เป็นแนวการวิเคราะห์ที่เอเลียสคิดด้วยทั้งสิ้น เอเลียสเสนอว่าเราจะต้องคัดค้านวิธีการตัดตอนแบ่งขาดความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ในสังคมออกจากกัน เพราะความเป็นจริงแล้วสิ่งต่างๆ ล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันต่อกันอยู่แล้ว (interdependence) เราอาจจะเริ่มต้นจากปัจเจกบุคคลหรือสังคมก็ได้ นั่นไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ไม่ว่าจะเริ่มต้นจากตรงไหน ลงท้ายที่สุดแล้ว เราจะต้องเห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ให้เห็นครบถ้วนทั้งหมด

จากมิตินี้ดูจะกระเดียดมาทางสังคมวิทยา ส่วนที่น่าสนใจที่สุดอยู่ตรงที่เอเลียสได้พลิกกลับมุมมองไปในอาณาจักรของประวัติศาสตร์ด้วยการสืบค้นหาร่องรอยว่า การสร้างความรู้สึกแบบ "ภายนอก" "ภายใน" และการวาดภาพออกมาเป็นแบบจำลองดังกล่าวนั้นเริ่มเกิดขึ้นมาเมื่อใด ทำไมจึงเกิดขึ้นได้ ผลจากการค้นคว้าช่วยให้เขาได้คำตอบอย่างคร่าวๆ ว่า ความรู้สึกนึกคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์เท่านั้น รากเหง้าของความรู้สึกนึกคิดแบบนี้เริ่มต้นเมื่อยุค Renaissance เมื่อเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในสังคม โครงสร้างการควบคุมจากภายนอก และโครงสร้างการควบคุมตนเอง สำหรับนักวิเคราะห์สังคมแล้ว ข้อเท็จจริงทางสังคมข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจจะมองข้ามไปได้เลย

มนุษย์: สัตว์โลกที่ทั้งเรียนรู้และเก็บสะสมความรู้

ข้อคิดเห็นที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่สามารถจะเรียนรู้ได้นั้นเป็นความเห็นที่รับรู้และยอมรับกันโดยทั่วไป แต่ทว่าเอเลียสได้เสริมเพิ่มเติมต่อจากนี้ว่า นอกจากจะสามารถเรียนรู้ได้แล้ว มนุษย์ยังมีความสามารถที่จะเก็บสะสมความรู้ที่ได้อีกด้วย และการเก็บสะสมความรู้ดังกล่าวเป็นกระบวนการที่สำคัญมากต่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาของแต่ละสังคม ดังที่เอเลียสได้จำแนกออกมา

ว่าเป็นหนึ่งในสี่ของกระบวนการพื้นฐานที่เป็นสากลสำหรับทุกสังคม

การเก็บสะสมความรู้ที่นั้นอาจจะเก็บเอาไว้ที่ปัจเจกบุคคล และเอาไว้ในสังคมส่วนรวม กระบวนการเก็บสะสมความรู้นับเป็นกระบวนการทางสังคมโดยแท้ เพราะจำเป็นต้องถูกควบคุม ด้วยกฎเกณฑ์ทางสังคม เริ่มต้นตั้งแต่ความรู้ประเภทไหนที่สังคมจะเก็บเอาไว้ ประเภทไหนจะตัดทิ้งไป ใครมีอำนาจที่จะเก็บความรู้ประเภทไหนเอาไว้ เป็นต้น จากการเก็บสะสมความรู้ทำให้ รูปแบบขององค์กรสังคมซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ และก็ยังทำให้ปัจเจกบุคคลที่สังคมนั้นรู้เช่นผู้รู้ สามารถที่จะเข้าใจความซับซ้อนของสังคมนั้นได้ (เช่น นักสังคมวิทยาสามารถจะเข้าใจกฎเกณฑ์ ของสังคมได้ดี)

เมื่อกล่าวถึงการเก็บสะสมความรู้ที่นั้น เราได้ชี้ดวงอยู่แต่ความรู้ที่ถูกเก็บรวบรวมเอาไว้ใน ห้องสมุดเท่านั้น ความรู้ส่วนใหญ่ถูกเก็บเอาไว้ในภาษา ฉะนั้นเมื่อเด็กเล็กๆเริ่มเรียนภาษาก็หมายความว่า เขาเริ่มเก็บสะสมความรู้เอาไว้ในตัวของเขา เมื่อความรู้ทางภาษาซับซ้อนมากขึ้นก็ยิ่งทำให้ แสดงออกได้อย่างซับซ้อนมากขึ้นเป็นไปตามตัว นอกเหนือจากภาษาแล้ว ความรู้ยังถูกเก็บสะสม เอาไว้ตามสถาบันสังคมต่างๆ เพื่อรอให้ปัจเจกบุคคลมาเรียนรู้และสามารถนำไปขยายเพิ่มพูน ได้ ในขณะที่เดียวกันความรู้บางอย่างอาจจะสูญหายไปตามพัฒนาการของสังคม

ความสามารถที่จะเรียนรู้ของมนุษย์นี้เกี่ยวข้องกับปัจจัยกับความต้องการของมนุษย์ที่จะอยู่ ร่วมกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม นับตั้งแต่แรกเกิด (หรือแม้แต่ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่) มนุษย์ต้องเรียนรู้ แล้วที่จะอยู่ร่วมอย่างพึ่งพากันและกันกับมนุษย์คนอื่นๆ ยิ่งสังคมมีความซับซ้อน มีการแบ่งงานกัน มากขึ้น สายโซ่ที่โยงใยความสัมพันธ์แบบพึ่งพอกันและกันก็จะยิ่งมีมากขึ้น

สำหรับแบบวิธีในการวิเคราะห์พัฒนาการด้านการสังคมนั้น เอเลียสเสนอให้ ทำการวิเคราะห์ภาษา แต่ทว่าการวิเคราะห์ภาษาในที่นี้ มิใช่การวิเคราะห์ถึงความตั้งใจของผู้พูด เพราะอันที่จริงแล้ว มิใช่ตัวผู้พูดหรือที่ประดิษฐ์ภาษาและถ้อยคำขึ้นมาได้เองโดยอิสระ การที่ คนเราจะพูดหรือเขียนอะไรออกมาเป็นภาษานั้น ย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่กำลังเป็นอยู่ขณะนั้น และจะพัฒนาผ่านข้อเท็จจริงนั้นเช่นกัน เช่น ถ้าเราตกอยู่ในสภาพความเป็นจริงที่ต้องการพรรณนา ต้องการตอบโต้กับผู้อื่น เราก็ต้องผลิตภาษาที่พรรณนาหรือที่ตอบโต้ออกมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ภาษาจะมีวามหมายอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่ามันได้เกิดมาเพื่อมีปฏิกิริยา (เห็นด้วย ได้แย้ง) กับคนอื่นๆเท่านั้น

เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องสื่อแสดงถึงอารมณ์ได้ด้วย ดังนั้นเอเลียสจึงผนวกเอาหลักการที่ใช้ อธิบายภาษามาใช้อธิบายกับเรื่องอารมณ์ความรู้สึกด้วย โดยกล่าวว่า วิธีที่เรารู้สึกและตอบโต้มัน ก็ ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้อื่น เช่น โครงสร้างของชีวิตเรา (ทั้ง อดีตและปัจจุบัน) ตัวอย่างเช่น เมื่อฉันรู้สึก "เจ็บปวดครวคร่า" กับคนรักของฉัน ชนชั้นของฉัน ประเทศของฉัน (เอเลียสได้สืบค้นประวัติศาสตร์ของอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อ "ฉัน" และ "ฉัน" ว่า ความรู้สึกดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้เฉพาะในช่วงประวัติศาสตร์เฉพาะแบบหนึ่งๆ ที่การจัด

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและทรัพย์สินจะต้องมีลักษณะเฉพาะตัว)

ประวัติศาสตร์ของอารมณ์ความรู้สึก

จุดที่ถือว่าแข็งที่สุดและมีลักษณะ original ที่สุดในงานของเอเลียสคือ คำอธิบายเรื่องการหล่อหลอมและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกและการรับรู้ของมนุษย์ ที่อยู่ภายใต้ขีดบังคับของพันธะทางสังคม จากเรื่องอารมณ์และทัศนคติซึ่งเคยเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลนั้น เอเลียสสามารถแสดงให้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้มีต้นกำเนิดทางสังคมและมีการพลวัตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาท่ามกลาง figuration ที่เปลี่ยนไป ฉะนั้น การที่เราจะสามารถเข้าใจกระบวนการทางสังคม ได้นั้น เราจำเป็นต้องดูความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลง figuration และการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของมนุษย์ หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำมาใช้กับวัฒนธรรมใดๆก็ได้ ยุคประวัติศาสตร์ใดก็ได้ เพราะมีลักษณะเป็นสากล

สำหรับวิธีการศึกษานั้นก็ใช้การเก็บข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ เช่น เอเลียสได้เก็บข้อมูลสภาพความเป็นจริงของสังคมยุคขุนนางศักดินาซึ่งเป็นยุคที่ศาสนจักรทรงอำนาจอันมหาศาล ดังนั้นอำนาจและคำสั่งของศาสนจักรจะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ของชีวิตบุคคลทั้งในระดับการกำหนดควบคุมชีวิตจากภายนอกและการกำหนดชีวิตภายในของบุคคล เช่น การตรวจสอบตัวเอง การอดกลั้นควบคุมตนเอง การสอดส่องซึ่งกันและกัน เป็นต้น หรือในยุคสมัยที่กระบวนการศิวิไลซ์ก่อตัวขึ้น ความรุนแรงจะถูกแปรรูปไปเป็นมารยาทสังคม สมบัติผู้ดี ศิลปะ การกีฬา ฯลฯ ที่ตรงตามกับกฎเกณฑ์ของสังคมที่ว่าด้วยพฤติกรรมที่ได้รับกาปิดป้ายว่ามีความศิวิไลซ์ในหนังสือชื่อ **History of Manners** เอเลียสได้สำรวจต้นกำเนิดการเกิดขึ้นของกรประเพณีปฏิบัติแบบพวก "ในรั้วในวัง" และความศิวิไลซ์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ช้อนใช้มีดที่โต๊ะอาหาร การกินเนื้อ การสั่งน้ำมูก พฤติกรรมทางเพศ วิธีแสดงความก้าวร้าว ฯลฯ โดยถือว่าการศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้เห็นถึงการแสดงออกของจิตใจมนุษย์ในความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละยุค ตั้งแต่ยุคกลาง ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนถึงยุคระบอบปฏิวัติ

ในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานะทางจิตที่แสดงออกมาเป็นอารมณ์ความรู้สึกนี้ เอเลียสพยายามหลีกเลี่ยงการอธิบายที่มีจุดยืนแบบนักศีลธรรม (คือเสนอให้รู้จักควบคุมอารมณ์) แต่ในเวลาเดียวกันก็หลีกเลี่ยงคำอธิบายแบบบรรดาศิลปินที่เสนอให้วิเคราะห์ว่าอารมณ์เป็นตัวชักนำพฤติกรรมทุกสิ่งทุกอย่าง แต่เขาได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ได้มีพัฒนาการเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมอารมณ์อย่างไรบ้าง และได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมดังกล่าวนี้กับกระบวนการก่อตัวของรัฐและความศิวิไลซ์ กล่าวคือการก่อตัวและการพัฒนาของกระบวนการศิวิไลซ์นั้น จะยิ่งนำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความประพฤติให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้และกระบวนการภายใน

จิตใจของบุคคล ยิ่งสังคมมีความศิวิไลซ์มากขึ้นเท่าใด สมาชิกในสังคมนั้นก็ยิ่งต้องควบคุมอารมณ์ ให้เข้มงวดมากขึ้น และควบคุมการสะกดกลั้นด้วยตัวเอง (แทนที่การควบคุมจากภายนอก) ให้มากขึ้น ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกระบวนการควบคุมดังกล่าวคือรัฐ

ดังนั้น หากจะประเมินว่า อะไรได้เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ และการควบคุมของมนุษย์ เมื่อความศิวิไลซ์อย่างก้าวเข้ามาในแต่ละสังคม เราอาจจะตอบได้ว่าในยุคปัจจุบันนี้ การควบคุมสิ่งที่แวดล้อมภายนอกตัว เช่น โลกธรรมชาติ โลกวัตถุ โลกสังคม มีมากขึ้น แต่ปัญหาที่สังคมที่มีความศิวิไลซ์ยังรู้สึกว่ามีอาจจะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ คือ การควบคุมภายใน (ให้มนุษย์รู้จักควบคุมตัวเอง) ที่สังคมหวังว่าจะเพิ่มขึ้นพร้อมๆกับการควบคุมในมิติอื่นๆ นั้น

อย่างไรก็ตาม ในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม เป้าหมายของการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกภายในนั้นก็แตกต่างกันไป ในกรณีของราชสำนักฝรั่งเศสเมื่อศตวรรษที่ 17 การเก็บอารมณ์ความรู้สึกเอาไว้ในสีหน้านั้น มีเป้าหมายเพื่อการต่อสู้แย่งชิงอำนาจในสังคม แต่ทว่าการทำงานสมาธิเพื่อกำหนดรูสภาวะทางอารมณ์ของตัวเองในพุทธศาสนานั้น เป็นการต่อสู้เพื่อจะเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาวะของจักรวาล เอเลียสให้ความสนใจกับสภาวะของการควบคุมภาวะความตึงเครียดภายในจิตใจของมนุษย์เป็นอย่างมาก (เช่นเดียวกับที่ Habermas ได้พัฒนาในขั้นต่อมา) เนื่องจากเขามีทรรศนะว่าโครงสร้างของการควบคุมภายในดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดการก่อตัวของบุคลิกภาพ การวางกรอบความเข้าใจ การกำหนดทิศทางและความหมายของการรับรู้ต่อโลกภายนอก เปรียบเสมือนกับการตั้งโปรแกรมคอมพิวเตอร์เอาไว้เรียบร้อยแล้ว ไม่ว่าจะใส่ข้อมูลอะไรลงไป ย่อมได้ผลออกมาตามลักษณะของโปรแกรมที่ตั้งเอาไว้

กระบวนการทำให้ศิวิไลซ์กับการก่อตัวของรัฐ

ดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้นแล้วถึงหน้าที่พื้นฐานของ 4 กระบวนการทางสังคมที่ทุกสังคมจะต้องปฏิบัติภารกิจนี้ให้บรรลุเป้าหมายเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม หนึ่งในกระบวนการที่เอเลียสให้ความสนใจวิเคราะห์เป็นพิเศษได้แก่ กระบวนการที่มีหน้าที่ควบคุมการใช้ความรุนแรงในสังคมซึ่งเอเลียสแสดงการวิเคราะห์ดังกล่าวในการศึกษาเรื่องรัฐ

อันที่จริงในหนังสือเกือบจะทุกเล่มของเอเลียสมีจุดศูนย์กลางแห่งความสนใจอยู่ที่เรื่อง "รัฐ" ตลอดเวลา ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากประสบการณ์ชีวิตส่วนตัวของเขาเองที่มีชีวิตอยู่ในสังคมภายใต้โครงสร้างการควบคุมของอำนาจรัฐแบบต่างๆ นับตั้งแต่ยุคจักรพรรดิ ยุค Weimar ยุคนาซีเยอรมัน รัฐในฝรั่งเศสและอังกฤษ อย่างไรก็ตาม คำว่า "รัฐ" ในทรรศนะของเอเลียสก็มีความหมายเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากผู้อื่น เพราะเขามีได้มอง "รัฐ" ในรูปแบบของรัฐบาล กระบวนการทางการเมือง กองทัพ ฯลฯ หากแต่ได้นิยามว่า "รัฐ" หมายถึงกระบวนการผูกขาดอำนาจในการใช้ความรุนแรง และการผูกขาดการเก็บภาษี ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการสถาปนา figuration ระหว่างประชาชนขึ้นมา

ด้วยความหมายที่กว้างขวางดังนี้ เอเลียสจึงยืนยันว่าไม่มีที่ไหนในสังคม ไม่ว่าจะมีความเป็น

ส่วนตัวเพียงใด ที่จะไม่ปรากฏ "รัฐ" อยู่ ณ ที่นั้น ดังเช่นที่เอเลียสกล่าวถึงการทำการทดลองทางจิตวิทยาที่นำเอาผู้ถูกทดลองเข้ามาในห้องปฏิบัติการว่า ผู้ที่ถูกทดลองจะไม่เคยมีปฏิริยาต่อกันและกันในฐานะปัจเจกบุคคลที่ไม่สังกัดรัฐใดรัฐหนึ่งเลย ไม่ว่าจะนับตั้งแต่การแต่งกาย การวางตัว การจะเริ่มเปิดปากพูด ฯลฯ "รัฐ" (ในความหมายของการผูกขาดความรุนแรง ผูกขาดการเก็บภาษี การสร้างกลไกบัญญัติข้อบังคับและควบคุมการแสดงพฤติกรรม) ก็ได้ เข้าไปอยู่ในห้องทดลองนั้นเรียบร้อยแล้ว

ในหนังสือเล่มแรก **The Civilising Process Volume I** (ตีพิมพ์เป็นภาษาเยอรมัน ในปี ค.ศ.1939) ดูเหมือนว่าเนื้อหาจะชวนให้ผู้อ่านทั่วไปเข้าใจผิดว่าเป็นเพียงประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของอาภักิรยาและมารยาทต่างๆ เช่น มารยาทที่โต๊ะอาหาร การสั่งน้ำมูก ทศนคติต่อการผายลม ฯลฯ และไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเรื่อง "รัฐ" เลย จนกระทั่งถึง **The Civilising Process Volume II** จึงดูเหมือนว่าจะมีเนื้อหาเข้ามาใกล้เคียงกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของหนังสือทั้งสองเล่มต่างก็มีเป้าหมายอันเดียวกันคือ เอเลียสมิได้ตั้งใจเพียงแต่พรรณนาและวิเคราะห์พัฒนาการของการระมัดระวัง การควบคุมอารมณ์และร่างกายเท่านั้น หากแต่ต้องการแสดงถึงพัฒนาการกระบวนการก่อตัวของรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตั้งแต่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาจนถึงยุครัฐชาติสมัยใหม่ และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ เอเลียสต้องการพิสูจน์ให้เห็นว่ากระบวนการในทั้งสองระดับ คือ ระดับ micro - ได้แก่ การควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลอย่างเข้มงวด - และระดับ macro ก็คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองนั้น มีความสัมพันธ์ต่อกันและกันอย่างแยกไม่ออก

ในหนังสือเล่มต่อมาคือ **The Court Society** เอเลียสได้สาธิตให้เห็นว่ากระบวนการสร้างความศิวิไลซ์ในสังคมนั้นมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการใช้อำนาจรัฐ ดังกรณีตัวอย่างของราชสำนักฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 ซึ่งมีการจัดวางโครงสร้างสังคมเอาไว้แน่นอน อำนาจของรัฐจะรวมศูนย์สูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับที่ศูนย์กลางแห่งความศิวิไลซ์ก็จะรวมศูนย์อยู่ที่ราชสำนักเช่นกัน อำนาจรัฐจะค่อยๆ กระจายขยายตัวแผ่ออกเป็นวงกว้างออกไปเป็นชั้นๆ เหมือนการกระพือมของกระแสน้ำที่เริ่มต้นจากศูนย์กลางออกไป เช่นเดียวกับการกระจายระดับของความศิวิไลซ์จากจุดสูงสุดยดที่ค่อยๆ ลดหลั่นออกไปเป็นชั้นๆ

การดำรงอยู่ของขุนนาง ข้าราชการบริวาร และชนชั้นสูง จะขึ้นอยู่กับการเข้าร่วมในอำนาจรัฐ ซึ่งเท่ากับการเข้าร่วมในกระบวนการศิวิไลซ์ไปพร้อมๆ กัน ดังที่แสดงออกเป็นรูปธรรมมากที่สุดคือการแวดล้อมแห่แหนรอบๆ องค์พระมหากษัตริย์ ยังมีอำนาจมาก ก็ยิ่งได้ใกล้ชิดมาก ยิ่งใกล้ชิดมากก็ยิ่งต้องแสดงพฤติกรรมที่รักษาความศิวิไลซ์ไว้ให้มากที่สุด ซึ่งหมายความว่าต้องควบคุมตัวเองอย่างเข้มงวดมากขึ้น การได้รับยศฐาบรรดาศักดิ์ (ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงอำนาจ) หมายถึงการที่จะต้องควบคุมการแสดงอารมณ์ ต้องเข้มงวดกับตัวเองอย่างสูงในการจะแสดงอารมณ์ความรู้สึก (จะต้องนึกถึงผลลัพธ์ที่จะติดตามมาในภายภาคหน้าอยู่เสมอ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับศูนย์กลางอำนาจ (เอ

เลียสได้ยกตัวอย่างของรูปแบบศิลปะการแสดงคลาสสิกว่า จะสะท้อนให้เห็นถึงจิตวิญญาณที่เน้นลำดับชั้นและขาดการแสดงออกบางอย่างฉบับพลัน) และในขณะที่พระมหากษัตริย์จะใช้วิธีกระจายพระราชนิมิตไปตามหมู่ขุนนางและชนชั้นสูง เพื่อรักษาคุณอำนาจและรักษาผลประโยชน์ของพระองค์เอง ความสัมพันธ์ระหว่างขุนนางและชนชั้นสูงย่อมมีลักษณะแข่งขันกันเพื่อให้ได้รับความโปรดปราน ด้วยเหตุนี้ศิลปะการอ่านจิตใจจากการท่ายี่หน้าและท่ายความในใจของฝ่ายตรงข้าม (ซึ่งคงจะดูากเพราะต่างฝ่ายต่างก็ไม่พยายามซักยี่หน้า) ซึ่งเป็นอาวุธที่สำคัญสำหรับเกมดังกล่าวในราชสำนัก

และเมื่อติดตามวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐจากชนชั้นหนึ่งไปสู่อีกชนชั้นหนึ่ง เราจะเห็นได้ว่าศูนย์กลางแห่งความศิวไลซ์ก็ได้เคลื่อนคล้อยตามไปด้วยเช่นกัน ในขณะที่ศูนย์กลางแห่งอำนาจรัฐรวมศูนย์อยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ (เช่น ในยุคสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งราชสำนักฝรั่งเศส) ความสำคัญของราชสำนักจะมีอยู่สูงสุดในฐานะที่เป็นจุดสุดยอดของศิลปะแห่งการบริโภคน (การทำกับข้าวแบบชาววัง) รูปแบบศิลปะ การแต่งกายแบบชั้นสูง แม้แต่ที่อยู่อาศัยก็แสดงลำดับชั้นของความศิวไลซ์ และในเวลาเดียวกันก็แสดงโครงสร้างลำดับชั้นของอำนาจในสังคมด้วย สำหรับพระเจ้าแผ่นดินแล้ว สถานที่อยู่คือ Palaces สำหรับขุนนางจะเป็น hotels ซึ่งต่ำกว่า Palaces แต่ที่สูงกว่า houses ของพวกกระฎุมพี เครื่องประดับความศิวไลซ์สำหรับที่อยู่อาศัยก็คือ salon (ห้องโถง) ซึ่งหากเป็นราชสำนักก็ต้องเป็น Grand salon ระดับขุนนางก็เป็น salon ขนาดย่อมลงมาหน่อย salon เหล่านี้ก็คือบริเวณสำหรับรวมชุมนุมพบปะสังสรรค์ (อย่างค่อนข้างเป็นสาธารณะ) หรือแสวงหาความเพลิดเพลินบันเทิงใจจากรูปแบบศิลปะต่างๆ (กิน ดื่ม เต้นรำ เล่นกีฬา) ของผู้เป็นเจ้าของซึ่งแวดล้อมด้วยมิตรสหายและบริวารซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงถึงอำนาจที่เจ้าของ salon มีอยู่นั่นเอง เมื่ออำนาจของพระมหากษัตริย์ลดน้อยลง ศูนย์กลางความศิวไลซ์ก็ค่อยๆ เคลื่อนย้ายจาก Palaces มาสู่ hotels และหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ชนชั้นใหม่ที่ขึ้นครองอำนาจก็เปลี่ยนสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอำนาจและความศิวไลซ์ในสังคมเสียใหม่

ยังมีเรื่องราวและแนวคิดอีกมากมายในงานเขียนของเอเลียสที่ไม่สามารถจะนำมากล่าวถึงให้หมดได้ในเนื้อที่อันจำกัดนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายกับหญิง การแต่งงาน การใช้เวลาว่างของคนสมัยใหม่ กีฬา ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ประเมินงานของเอเลียสนักวิชาการผู้เป็นเสมือนเจ้าหญิงนิทราผู้หลับสนิทอยู่ในโลกวิชาการไปเป็นเวลา 30 ปีนี้ว่า บางทีเนื้อหาที่เอเลียสกล่าวถึงนั้น อาจจะไม่สำคัญเท่ากับประเด็นหัวข้อที่เอเลียสเห็นความสำคัญจนต้องหยิบยกขึ้นมาศึกษาอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะนั้นต่างหาก และหากผู้อ่านงานของเอเลียสเห็นด้วยกับคำประเมินดังกล่าวแล้ว ก็คงจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์และความตั้งใจในการทำงานของนอร์เบิร์ต เอเลียส ดังที่ได้กล่าวมาแต่ข้างต้น